

การพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีสำหรับชุมชนเพื่อรองรับสังคมสูงวัย*

TECHNOLOGICAL SKILLS DEVELOPMENT FOR COMMUNITIES

TO SUPPORT AN AGING SOCIETY

นราศักดิ์ ภูผายาง และเพ็ญแข ภูผายาง*

Narasak Poophayang and Piangkhae Poophayang

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ชัยภูมิ ประเทศไทย

Faculty of Education, Chaiyaphum Rajabhat University, Chaiyaphum, Thailand

*Corresponding author E-mail: k.piangkhae@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีสำหรับชุมชนเพื่อรองรับสังคมสูงวัย โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มี 2 ระยะ จำนวน 10 ขั้นตอน ผู้ร่วมวิจัย 12 คน วิทยากรหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 คน และกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุ 35 คน เครื่องมือการวิจัยใช้แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม รวบรวมข้อมูลและเขียนรายงานตามจุดประสงค์ของการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีสำหรับสมาชิกในชุมชนเพื่อรองรับสังคมสูงวัย โดยการอบรมทักษะการสื่อสารผ่านช่องทางที่หลากหลายทั้งแบบออฟไลน์ และแบบออนไลน์ จำนวนกิจกรรมทั้งสิ้น 30 ชั่วโมง การใช้ระดับและภาษาในการสื่อสารความต้องการของตนเอง เช่น การสื่อสารในครอบครัว ในชุมชน และการอบรมการใช้เทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือ แอปพลิเคชันไลน์ (Line) และ เฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อการติดต่อประสานงานในการดูแลตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุ สมาชิกในครอบครัว และกลุ่มผู้นำชุมชน นอกจากนั้น ผลของการออกแบบกิจกรรมกลุ่มให้สมาชิกมีช่วงอายุที่หลากหลายทั้งเด็กที่เป็นบุตรหลานสมาชิกในชุมชนวัยกลางคน (40 - 50 ปี) วัยเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุ (50 - 60 ปี) และ ผู้สูงอายุ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีปฏิสัมพันธ์ที่ระหว่างกลุ่มพหุวัยที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในระดับมาก สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว และติดต่อประสานงานได้อย่างฉับไวในกรณีมีปัญหที่ต้องการความร่วมมือ หรือความช่วยเหลือระหว่างกลุ่ม เกิดความรู้และความเข้าใจในช่องทางที่หลากหลาย สามารถสื่อสารความต้องการจำเป็นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการ, เทคโนโลยี, การพัฒนา, สังคมสูงวัย

Abstract

The purpose of this research was to study the effects of technological skill development for communities. To support the aging society by using participatory action research methodology, there were 2 phases, 10 steps, 12 participants, 5 key informants, and the target group was 35 elderly people. The research tools were questionnaires, interviews, and conversations. The data was collected and then report writing according to the research objectives. The results showed that the development of technology skills for community members to support the aging society,

* Received June 12, 2023; Revised July 21, 2023; Accepted August 20, 2023

by training communication skills through a variety of channels, both offline and online. The total number of activities was 30 hours. The contents were using the level and language to communicate their needs, such as family communication in the community and training on the use of technology as a communication tool, such as using a mobile phone, application Line and Facebook for contact and coordination in taking care of the elderly group, family members and community leaders. In addition, the results of the design of group activities for members of various age ranges, including children, children of community members, middle - aged (40 - 50 years old), preparatory age for the elderly (50 - 60 years old) and the elderly cause learning together, especially good interaction between the multi - generational groups who have participated in activities together. As a result, the elderly was satisfied at a high level. They can be used in everyday life access to news information and can contact and coordinate quickly in case of problems that require cooperation. or assistance between groups Gain knowledge and understanding in a variety of channels Able to communicate needs and necessities in daily life with quality.

Keywords: Action Research, Technology, Development, Aging Society

บทนำ

กระบวนการค้นคว้าใหม่ในการพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพลัดพรากและนำไปสู่การแก้ปัญหาภาระพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุในยุคสังคมผู้สูงอายุ คือ การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตในวัยสูงอายุ จากการสังเคราะห์เอกสาร พบว่า แนวคิดทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาภาวะพลัดพรากในผู้สูงอายุ คือ 1) แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต 2) แนวคิดพัฒนาวิทยาการด้านการศึกษา 3) แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ และ 4) แนวคิดการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ โดยทุกแนวคิดล้วนมีความเชื่อมโยงกันในด้านกระบวนการ และเป้าหมาย คือ การพัฒนาผู้สูงอายุในระดับปัจเจกบุคคลให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพลัดพรากและระดับสังคมให้เป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีพลัดพราก (Knodel, J., & Chayovan, N., 2008); (Lawlor, D., & Thomas, A., 2008) ดังนั้นแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาภาวะพลัดพราก ในผู้สูงอายุไทยในรูปแบบการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษา เพื่อการพัฒนาภาวะพลัดพรากในผู้สูงอายุที่มีความสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และสอดคล้องกับบริบทการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ, 2545)

จากการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความจำเป็นต่อผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นกระบวนการเพื่อความเจริญงอกงามของผู้สูงอายุ โดยถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับคนทุกกลุ่มอายุ และเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความหมายในชีวิต เป็นหนทางที่ผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพของตนในการพัฒนาประเทศทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม โดยการเรียนรู้ตลอดชีวิตจัดขึ้นเพื่อให้บุคคลทุกช่วงวัยได้เรียนรู้และสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงตลอดชีวิต ประเทศต่าง ๆ จึงตระหนักและให้ความสำคัญต่อการศึกษสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) โดยมีแนวคิดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ นอกจากนั้นแนวคิดดังกล่าวข้างต้นยังสอดคล้องกับการบริหารจัดการชุมชนสร้างชุมชน สังคมให้เป็นเมืองน่าอยู่ มีการร่วมมือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในลักษณะสังคมพหุวัย (Lowton, M. P., 1975); (World Health Organization, 2022)

อย่างไรก็ตามแม้ภาคหน่วยงานราชการ และระดับบุคคลได้เล็งเห็นความสำคัญด้านการรักษาสุขภาพของผู้สูงอายุ ที่จะต้องได้รับการดูแลส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงพบว่า ยังมีช่องว่างหรือประเด็นที่ช่วยเหลือให้ผู้สูงอายุที่ชุมชนได้มีส่วนในการช่วยเหลือ และสร้างเป็นพลังในการขับเคลื่อนร่วมกัน เห็นปัญหาร่วมกัน ช่วยเหลือและแก้ไขร่วมกัน โดยอาศัยการมีกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสื่อกลาง มีการสร้างองค์ความรู้ที่เหมาะสมในการดูแลสุขภาพอย่างถูกต้อง เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้มีพฤติกรรมส่งเสริมและดูแลตัวเอง นอกจากนั้น กิจกรรมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนซึ่งเปรียบเสมือนคนใกล้ชิด และการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังเพื่อให้ผู้สูงอายุได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ขวัญและกำลังใจให้กับผู้สูงอายุในการดำรงชีวิต นอกจากนั้นการเลือกแนวคิดของการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งนักวิชาการจากสถานศึกษาที่เป็นแหล่งเรียนรู้หลัก นักสาธารณสุข รวมถึง หน่วยงานองค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อบ้านลูกหลานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เข้าร่วมเป็นกระบวนการทำงานเป็นทีมอย่างแท้จริง จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และความยั่งยืนต่อกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง (เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2550); (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2554); (สมาลี สงขศรี, 2547)

จากความสำคัญของปัญหา การพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสม ทีมวิจัยจึงเล็งเห็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภาวะพลีพลังของผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐานด้วยหลักการแนวคิด จิตตปัญญาศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เน้นการพัฒนาความคิด จิตใจ อารมณ์ภายในตนเองอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง รู้คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ เกิดความรักความเมตตา อ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และสามารถประยุกต์เชื่อมโยงกับศาสตร์ต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างสมดุลและมีคุณค่าด้วยเหตุนี้ จิตตปัญญาศึกษาจึงเป็นทั้งแนวคิดและแนวปฏิบัติ ที่มีจุดมุ่งหมายให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในระดับต่าง ๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงภายในตน การเปลี่ยนแปลงภายในองค์กร และการเปลี่ยนแปลงภายในสังคม โดยที่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานอย่างลึกซึ้ง โดยจิตตปัญญาศึกษาเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติ เพื่อเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพลีพลังและนำไปสู่การแก้ปัญหาภาระพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุในยุคสังคมผู้สูงอายุ โดยจะประยุกต์แนวคิดทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาภาวะพลีพลัง ซึ่งจะนำหลักแนวคิดการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ (aging city) ส่งผลให้เกิดการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ กับสมาชิกในชุมชน ทำให้ชุมชนมีการยังประโยชน์จากผู้สูงอายุ มีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะพหุวัย มาบูรณาการโดยเน้นความเชื่อมโยงกันในด้านกระบวนการและเป้าหมาย คือ การพัฒนาผู้สูงอายุในระดับปัจเจกบุคคลให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพลีพลังและระดับชุมชน ให้เป็นผู้สูงอายุที่มีพลีพลัง อันจะเอื้ออำนวยประโยชน์แก่ผู้สูงอายุในการเตรียมให้ผู้สูงอายุให้สามารถดูแลตนเองอย่างมีคุณภาพ สนองตอบความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพที่เหมาะสม ที่ประกอบด้วยการมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วมในครอบครัวชุมชน เห็นคุณค่าแห่งตนอย่างเป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีสำหรับชุมชนเพื่อรองรับสังคมสูงวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบกระบวนการจิตปัญญา และศาสนธรรมต่อการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันแก่ผู้สูงวัยในจังหวัดชัยภูมิ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research; PAR) แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ จำนวน 10 ขั้นตอน โดยมีรายละเอียดการวิจัยในครั้งนี้ คือ

1. ผู้ร่วมวิจัย (Research Participants) ได้แก่ ทีมวิจัยและตัวแทนจากผู้นำชุมชนทุกภาคส่วน อันได้แก่ ผู้แทนจากองค์กรบริหารส่วนตำบล 2 คน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน อาสาสมัครหมู่บ้าน 8 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ วิทยากรมาให้ความรู้การอบรมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 5 คน
3. กลุ่มเป้าหมาย (Target Group) ได้แก่ ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้ (active aging) จำนวน 35 คน
4. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยและเขียนรายงานโดยมุ่งเน้นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงตาม
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีสำหรับชุมชนเพื่อรองรับสังคมสูงวัยในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม พบว่า ผลของการออกแบบกิจกรรมกลุ่มให้สมาชิกมีช่วงอายุที่หลากหลายทั้งเด็กที่เป็นบุตรหลานสมาชิกในชุมชน วัยกลางคน 40 - 50 ปี วัยเตรียมความพร้อมสำหรับเป็นผู้สูง อายุ 50 - 60 ปี และผู้สูงอายุ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีปฏิสัมพันธ์ที่ีระหว่างกลุ่มพหุวัยที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในระดับมาก สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว และติดต่อประสานงานได้อย่างฉับไวในกรณีปัญหาที่ต้องการความร่วมมือ หรือความช่วยเหลือระหว่างกลุ่ม เกิดความรู้และความเข้าใจในช่องทางที่หลากหลาย สามารถสื่อสารความต้องการจำเป็นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ โดยมีรายละเอียดในขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ผลการดำเนินงานในระยะที่ 1

เป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชน และหลักสูตรที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ผลจากการ ลงพื้นที่และเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยร่วมกับทีมผู้นำชุมชน พบว่า ข้อจำกัดในการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยี และทักษะดิจิทัลสำหรับรองรับชุมชนคนสูงวัยจำแนกตามช่วงวัย ดังนี้ ช่วงวัยที่ อายุ 60 - 65 ปี สามารถติดต่อสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์ และมีโทรศัพท์เป็นของตนเอง แต่เป็นโทรศัพท์รุ่นเก่าที่ไม่เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต ช่วงวัย 66 ปีขึ้นไป ในชุมชนตำบลนาเสียว พบว่า ไม่มีเครื่องมือสื่อสารเป็นของตนเอง มักให้บุตรหลาน หรือคนในครอบครัวช่วยในการสื่อสารต่าง ๆ ผ่านทางโทรศัพท์ ดังนั้น ทีมวิจัยจึงจัดออกแบบกระบวนการใหม่เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัยโดยปรับเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายบุคลากรในชุมชนที่อยู่ในช่วง อายุ 40 - 60 ปี แทน โดยการอบรมทักษะ การสื่อสารผ่านการใช้แอปพลิเคชันไลน์ (Line) และเฟซบุ๊ก (Facebook) จำนวน 6 ชั่วโมง และอบรมเชิงปฏิบัติการในการเรียนรู้ดิจิทัล (Digital literacy) ในชีวิตประจำวันอีก 24 ชั่วโมง รวมหลักสูตรการอบรมพัฒนาทั้งสิ้น 30 ชั่วโมง ให้กับตัวแทนชุมชน ทุกชุมชน เพื่อการติดต่อประสานงานในการดูแลกลุ่มผู้สูงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มเป้าหมายสะท้อนผลผ่านกิจกรรมสนทนากลุ่มว่า การอบรมเป็นประโยชน์มาก บางคนที่เคยอบรม มีโทรศัพท์ในแบบที่ไม่ใช้อินเทอร์เน็ต ทำให้อยากเปลี่ยนเป็นแบบอินเทอร์เน็ต เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันในปัจจุบัน

ผลการดำเนินงานในระยะที่ 2

ผลการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีและทักษะดิจิทัลสำหรับรองรับชุมชนคนสูงวัย โดยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุยอมรับและเปิดใจกับการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่มีความหลากหลายมากขึ้น ทั้ง การใช้แอปพลิเคชันไลน์ (Line) เฟซบุ๊ก (Facebook) และยูทูบ (youtube) เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นถึงความสำคัญของเทคโนโลยีเหล่านี้ และทำให้การใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตประจำวัน สามารถสร้างต้นแบบในการสร้างรายได้ และอาชีพให้แก่ผู้สูงวัย โดยก่อนที่จะเรียนรู้และยอมรับเทคโนโลยีต้องเริ่มจากการเรียนรู้ดิจิทัล (Digital literacy) ในปัจจุบันกับโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เทคโนโลยีดิจิทัลมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและการทำงาน

ผลการประเมินความสามารถของผู้สูงอายุตามเกณฑ์ประเมินในเนื้อหาบทเรียนทุกคนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ซึ่งภาพรวมของการอบรมพัฒนาอยู่ในระดับดี โดยรายการเรียนรู้มี ดังนี้

การรู้สื่อ (Media Literacy) การรู้สื่อสะท้อนความสามารถของผู้เรียนเกี่ยวกับการเข้าถึง การวิเคราะห์ และการผลิตสื่อผ่านความเข้าใจและการตระหนัก และผลกระทบและอิทธิพลของสื่อมวลชน โดยเน้นด้านการสื่อข้อความถูกสร้างขึ้นอย่างไรและทำไมถึงถูกผลิตขึ้น และสื่อสามารถใช้ในการสื่อสารความคิดของเราเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การรู้เทคโนโลยี (Technology literacy) ความชำนาญในเทคโนโลยีส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับความรู้ดิจิทัล ซึ่งครอบคลุมจากทักษะคอมพิวเตอร์ขั้นพื้นฐานสู่ทักษะที่ซับซ้อนมากขึ้น

การรู้สารสนเทศ (Information literacy) การรู้สารสนเทศเป็นอีกสิ่งที่สำคัญของการรู้ดิจิทัลซึ่งครอบคลุมความสามารถในการประเมินว่าสารสนเทศใดที่ผู้เรียนต้องการ การรู้วิธีการที่จะค้นหาสารสนเทศที่ต้องการออนไลน์ และการรู้การประเมินและการใช้สารสนเทศที่สืบค้นได้ การรู้สารสนเทศ

ซึ่งเป็นยุคที่มีข้อมูลสารสนเทศออนไลน์มหาศาลซึ่งไม่ได้มีการกรอง ดังนั้นการรู้วิธีการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับแหล่งที่มาและเนื้อหาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องรู้เท่าทันจะได้ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น (Visual literacy) การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็นสะท้อนความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย โดยเรียนเกี่ยวกับความเข้าใจ การแปลความหมายสิ่งที่เห็น การวิเคราะห์ การเรียนรู้ การแสดงความคิดเห็น และความสามารถในการใช้สิ่งที่เห็นนั้นในการทำงานและการดำรงชีวิตประจำวันของตนเองได้ รวมถึงการผลิตข้อความภาพไม่ว่าจะผ่านวัตถุ การกระทำ หรือสัญลักษณ์ การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนรู้และการสื่อสารในสังคมสมัยใหม่

การรู้การสื่อสาร (Communication literacy) การรู้การสื่อสารเป็นรากฐานสำหรับการคิด การจัดการ และการเชื่อมต่อกับคนอื่น ๆ ในสังคมเครือข่าย ทุกวันนี้จำเป็นต้องเข้าใจการบูรณาการความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เช่น เพลง วิดีโอ ฐานข้อมูลออนไลน์ และสื่ออื่น ๆ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้อบรมเชิงปฏิบัติการการใช้แอปพลิเคชันเบื้องต้นให้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารและสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

การรู้สังคม (Social literacy) การรู้สังคม หมายถึง วัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วม ซึ่งถูกพัฒนาผ่านความร่วมมือและเครือข่าย กลุ่มเป้าหมายการวิจัยต้องการทักษะสำหรับการสร้างเครือข่ายทางสังคม เพื่อการรวบรวมความรู้ การสื่อสารการเจรจาได้อย่างรวดเร็วทันเวลา ซึ่งจากการอบรมเชิงปฏิบัติการกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกสังคมออนไลน์ได้อย่างน้อย 2 เครือข่าย เช่น แอปพลิเคชันไลน์ (Line) และ เฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นต้น

อภิปรายผล

ผลการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีสำหรับชุมชนเพื่อรองรับสังคมสูงวัยเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องโดยใช้เทคโนโลยีและแอปพลิเคชัน การอบรมทักษะการสื่อสารผ่านการใช้แอปพลิเคชันไลน์ (Line) และ เฟซบุ๊ก (Facebook) จำนวน 6 ชั่วโมง ให้กับตัวแทนชุมชนทุกชุมชน เพื่อการติดต่อประสานงานในการดูแลกลุ่มผู้สูงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มอาสาสมัครชุมชน (อสม.) ซึ่งบอกว่าการอบรมเป็นประโยชน์มาก สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว และติดต่อประสานงานได้อย่างฉับไวในกรณีมีปัญหาที่ต้องการความร่วมมือ หรือความช่วยเหลือระหว่างกลุ่มในชุมชน ดังนั้นการพัฒนาทักษะของอาสาสมัครชุมชน หรือสมาชิกในครอบครัวที่มีผู้สูงวัย มีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันในปัจจุบันที่สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างราบรื่น ทั้งนี้ Digital literacy หรือทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เป็นทักษะดิจิทัลขั้นพื้นฐานที่จะเป็นตัวช่วยสำคัญในการปฏิบัติงาน การสื่อสาร และการทำงานร่วมกันกับผู้อื่นในลักษณะ “ทำน้อย ได้มาก” หรือ “Work less but get more impact” และช่วยสร้างคุณค่า (Value Co - creation) และ

ความคุ้มค่าในการดำเนินงาน (Economy of Scale) เพื่อการก้าวไปสู่การเป็นประเทศไทย 4.0 อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือช่วยให้บุคลากร สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองเพื่อให้ได้รับโอกาสการทำงานที่ดีและเติบโตก้าวหน้าในอาชีพ (Learn and Growth) ซึ่งผลจากงานวิจัยในครั้งนี้ การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ไม่ได้จัดรูปแบบการเรียนรู้เป็นหน่วยการเรียนรู้ แต่เป็นการเรียนรู้ทักษะ และความรู้ความเข้าใจที่จำเป็นในการดำรงชีวิตที่เหลืออยู่อย่างมีคุณภาพ แนวทางการดำเนินการวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ และมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย ในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจอารมณ์ และสภาวะแห่งตน บทบาทในครอบครัว และสังคม ที่สำคัญที่สุด คือ ความรู้ความเข้าใจด้านการดูแลสุขภาพของตนเอง ทั้งสุขภาพร่างกาย สุขภาพช่องปาก และสุขภาพจิตด้วยกลไกขับเคลื่อนเชิงมิติสัมพันธ์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2552) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของ สุมาลี สงฆ์ศรี และจิราพร เกศพิชญวัฒนา ด้านกระบวนการทัศนเชิงบวกที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุรัฐบาลได้ตระหนักถึงสถานการณ์การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย โดยดำเนินการวางนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ เพื่อเป็นกลไกการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเหมาะสมกับสถานการณ์เพื่อรองรับปัญหาภาระพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุ (สุมาลี สงฆ์ศรี, 2547); (จิราพร เกศพิชญวัฒนา, 2549)

นอกจากนั้น แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (learning city) เมืองแห่งการเรียนรู้มาจากคำภาษาอังกฤษที่ว่า learning city ซึ่งในภาษาไทยให้ความหมายไว้ว่า เมืองแห่งการเรียนรู้ นครแห่งการเรียนรู้ เมืองแห่งการศึกษา ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ของสังคมสูงวัยที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งแนวคิดนี้มีนักวิชาการได้ให้ทัศนะที่สอดคล้องกันอาทิเช่น Lawlor, D., & Thomas, A. และ United Nations ซึ่งได้เสนอแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไว้ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อคุณภาพชีวิตในวัยชรา ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้พัฒนาทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ทักษะในการนำเครื่องมือหรือโทรศัพท์มือถือมาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการสื่อสาร การปฏิบัติงาน และการทำงานร่วมกัน หรือใช้เพื่อพัฒนากระบวนการทำงาน หรืออยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชนและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทักษะความสามารถสำหรับการรู้ดิจิทัลนั้น สามารถแบ่งเป็น 4 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ ใช้ (Use) เข้าใจ (Understand) สร้าง (Create) และเข้าถึง (Access) เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การรู้ดิจิทัล คือ ความหลากหลายของทักษะที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ซึ่งทักษะเหล่านั้นอยู่ภายใต้ การรู้สื่อ (Media literacy) การรู้เทคโนโลยี (Technology literacy) การรู้สารสนเทศ (Information literacy) การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น (Visual literacy) การรู้การสื่อสาร (Communication literacy) และการรู้สังคม (Social literacy) จึงมีความจำเป็นที่ต้องช่วยกันเพิ่มเติมให้กับคนในชุมชนสังคมในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ไม่อยู่ในระบบการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องครอบคลุมกับบริบทของประเทศไทยที่ยังมีหลายส่วนที่เป็นชนบท ได้เรียนรู้ตลอดชีวิตสอดคล้องกับแนวคิดของเพ็ญแข ประจันปัจจนึก ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นผู้รู้ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจากองค์ความรู้ต่าง ๆ มีการผสมผสานเครือข่ายการเรียนรู้ ในลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน ซึ่งทำให้ประชาชนในเมืองสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะและมีการจัดการความรู้ที่ดี รวมทั้งสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ตามความเหมาะสมกับสภาพของตนเองและชุมชน หลักการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ต่อไป (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552); (Lawlor, D., & Thomas, A., 2008); (United Nations, 2009)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีสำหรับชุมชนเพื่อรองรับสังคมสูงวัยในการวิจัยครั้งนี้ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม พบว่า การพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีสำหรับสมาชิกในชุมชนเพื่อรองรับสังคมสูงวัย โดยการอบรมทักษะการสื่อสารผ่านช่องทางที่หลากหลายทั้งแบบออฟไลน์ และแบบออนไลน์

จำนวนกิจกรรมทั้งสิ้น 30 ชั่วโมง การใช้ระดับและภาษาในการสื่อสารความต้องการของตนเอง เช่นการสื่อสารในครอบครัว ในชุมชน และการอบรมการใช้เทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือ แอปพลิเคชันไลน์ (Line) และ เฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อการติดต่อประสานงานในการดูแลตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุ สมาชิกในครอบครัว และกลุ่มผู้นำชุมชน โดยมีข้อเสนอแนะสำหรับกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัย 1) ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต 2) ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันให้มากที่สุด 3) ควรเตรียมให้ผู้สูงอายุให้สามารถดูแลตนเองอย่างมีคุณภาพ โดยสามารถนำหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการต่อยอดงานวิจัยมีดังนี้ 1) ควรวิจัยเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน และ 2) หากมีการจัดกระบวนการกลุ่มในการอบรมเชิงปฏิบัติการของกลุ่มผู้สูงอายุควรแบ่งกลุ่มละความสามารถจึงจะทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- เพ็ญแข ประจันปัจฉิก. (2550). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาภาวะพลัดพรัดในผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จิราพร เกศพิชญพัฒนา. (2549). รายงานการวิจัยโครงการพลัดพรัด: กรณีศึกษาจากผู้สูงอายุที่ได้รับการยอมรับในสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2552). รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2551. กรุงเทพมหานคร: ทีคิวพี.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. (2552). รายงานการศึกษาโครงการปรับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564). กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ. (2545). ผู้สูงอายุในประเทศไทย: รายงานการทบทวนองค์ความรู้ และสถานการณ์ในปัจจุบัน ตลอดจนข้อเสนอแนะทางนโยบายและการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาอายุรศาสตร์คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี สงขันธ์ศรี. (2547). การพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: พรักหวานกราฟ - ฟิค.
- อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2554). การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- Knodel, J., & Chayovan, N. (2008). Population aging and the well – being of older persons in Thailand: Past trends, current situation and future challenges. Bangkok: UNFPA, Thailand.
- Lawlor, D., & Thomas, A. (2008). Residential design for aging in place. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Lowton, M. P. (1975). Planning and managing housing for older people. New York: John Wiley & Sons.
- United Nations. (2009). World population aging. New York: Department of Economic and Social Affairs. Population Division.
- World Health Organization. (2022). Global age - friendly cities: a guide. World Health Organization. Retrieved May 18, 2022, from <https://apps.who.int/iris/handle/10665/4375>